

T.S. Eliot

**T.S.
Eliot
Kootut
runot**

Suomentanut JUHA SILVO

WSOY

T.S. Eliot

KOOTUT RUNOT

SUOMENTANUT JA TOIMITTANUT

JUHA SILVO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

F I L I

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut teoksen suomentamista

Neljä kvartettoa -suomennos ilmestynyt aikaisemmin 2007, WSOY & NVL.

Runojen englanninkieliset alkutekstit teoksesta

The Poems of T. S. Eliot I–II. Edited by Christopher Ricks & Jim McCue. Faber & Faber, 2015.

© T. S. Eliot 1925, 1936, 1963 and uncollected works

Suomennoksen sekä essee- ja viitetekstien © Juha Silvo ja WSOY 2022

ISBN 978-951-0-48810-2

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

SUOMENTAJAN ESIPUHE 9

HENKILÖHISTORIAALLINEN AIKAJANA 17

RUNOT (Suluissa runon julkaisuvuosi, jos se poikkeaa kokoelman vuodesta.)

PRUFROCK JA MUITA HUOMIOITA (*Prufrock and Other*

Observations, 1917) 21

J. Alfred Prufrockin laulu rakkaudesta (*The Love Song of*

J. Alfred Prufrock, 1915) 23

Naisen muotokuva (*Portrait of a Lady*, 1915) 28

Preludit (*Preludes*, 1915) 33

Tuulisen yön rapsodia (*Rhapsody on a Windy Night*, 1915) 35

Aamu ikkunassa ääressä (*Morning at the Window*, 1916) 38

Boston Evening Transcript (*The Boston Evening Transcript*, 1915) 39

Helen-täti (*Aunt Helen*, 1915) 40

Nancy-serkku (*Cousin Nancy*, 1915) 41

Herra Apollinax (*Mr. Apollinax*, 1916) 42

Hysteria (1915) 43

Conversation galante (1916) 44

La figlia che piange (1916) 45

RUNOJA (1920), (Englannissa 1920 nimellä *Ara Vos Prec*; tähdellä merkityt runot *Hogarth Pressin* kokoelmassa *Poems*, 1919) 47

Gerontion 49

Burbankilla matkaopas, Bleisteinilla sikari (*Burbank with a Baedeker:*

Bleistein with a Cigar, 1919) 52

Sweeney seisoo (*Sweeney Erect*, 1919)* 54

Ruoanlaittomuna (*A Cooking Egg*, 1919) 56

Tirehtööri (*Le Directeur*, 1917)* 58

Sekoitus kaikesta huoraamisesta (<i>Mélange Adultère de Tout</i> , 1917)*	59
Kuherruskuukausi (<i>Lune de Miel</i> , 1917)*	60
Virtahopo (<i>The Hippopotamus</i> , 1917)*	61
Ravintolassa (<i>Dans le Restaurant</i> , 1918)	63
Kuolemattomuuden kuiskauksia (<i>Whispers of Immortality</i> , 1918)	64
Herra Eliotin sunnuntaiaamupalvelus (<i>Mr. Eliot's Sunday Morning Service</i> , 1918)*	66
Satakielten ympäröimä Sweeney (<i>Sweeney Among the Nightingales</i> , 1918)*	68
Oodi (<i>Ode</i> , 1919; vain <i>Ara Vos Precissä</i>)	70
AUTIO MAA (<i>The Waste Land</i> , 1922; sisältää T. S. Eliotin omat viitteet)	71
ONTOT MIEHET (<i>The Hollow Men</i> , 1925)	95
TUHKAKESKIVIIKKO (<i>Ash-Wednesday</i> , 1930)	101
ARIEL-RUNOT	115
Tietäjien matka (<i>Journey of the Magi</i> , 1927)	117
Laulu Simeonille (<i>A Song for Simeon</i> , 1928)	119
Animula (1929)	121
Marina (1930)	123
Joulupuiden kasvattaminen (<i>The Cultivation of the Christmas Trees</i> , 1954)	125
KESKENERÄISET RUNOT	127
Sweeneyn kamppailu (<i>Sweeney Agonistes</i> , 1932)	129
Esinäytöksen katkelma (<i>Fragment of a Prologue</i> , 1926)	131
Koitoksen katkelma (<i>Fragment of an Agon</i> , 1927)	137
Coriolanus (<i>Coriolan</i> , 1936)	145
I Voitonmarssi (<i>Triumphal March</i> , 1931)	147
II Valtiomiehen vaikeudet (<i>Difficulties of a Statesman</i> , 1932)	149
KALLIO-KUVAELMAN PUHEKUOROT (<i>Choruses from 'The Rock: A Pageant Play'</i> , 1934)	151
I Kotka kaartaa Taivaan laella (<i>The Eagle soars in the summit of Heaven</i>)	153
II Niin tehtiin teidän isistänne (<i>Thus your fathers were made</i>)	157
III Herran Sana tuli minulle sanoen (<i>The Word of the Lord came unto me, saying</i>)	160

- iv On niitä jotka haluavat rakentaa Tempppelin (*There are those who would build the Temple*) 163
- v Oi Herra, päästä minut ihmisistä, joilla on erinomainen tarkoitus ja epäpuhdas sydän (*O Lord, deliver me from the man of excellent intention and impure heart*) 164
- vi Vaikeaa on niiden, jotka eivät koskaan ole kokeneet vainoa (*It is hard for those who have never known persecution*) 165
- vii Alussa Jumala loi maailman (*In the beginning God created the world*) 167
- viii Oi Isä, tervetulleet ovat sanasi (*O Father, we welcome your words*) 170
- ix Ihmislapsi, katso silmilläsi ja kuule korvillasi (*Son of Man, behold with thine eyes, and hear with thine ears*) 172
- x Te olette nähneet miten talo rakennettiin, olette nähneet miten se koristettiin (*You have seen the house built, you have seen it adorned*) 174

PIKKURUNOJA 177

- Silmät jotka viime kerran kyynelissä näin (*Eyes that last I saw in tears, 1924*) 179
- Tuuli nousi kello neljä (*The wind sprang up at four o'clock, 1924*) 180
- Sormiharjoituksia (*Five-Finger Exercises, 1933*) 181
 - Säkeet persialaiskissalle (*Lines to a Persian Cat*) 181
 - Säkeet yorkshirenterrierille (*Lines to a Yorkshire Terrier*) 182
 - Säkeet puiston ankalle (*Lines to a Duck in the Park*) 183
 - Säkeet herran Ralph Hodgsonille (*Lines to Ralph Hodgson Esqre.*) 184
 - Kuskuskuminan ja Mirza Murad Ali Begin säkeet (*Lines for Cuscaraway and Mirza Murad Ali Beg*) 185
- Maisemia (*Landscapes, 1936*) 186
 - i New Hampshire (1934) 186
 - ii Virginia (1934) 187
 - iii Usk 188
 - iv Rannoch, Glencoen lähellä (*Rannoch, by Glencoe, 1935*) 189
 - v Cape Ann (1935) 190
- Vanhan miehen säkeet (*Lines for an Old Man, 1935*) 191

O. POSSUMIN TEOS KISSOISTA ITSE TEOSSA (<i>Old Possum's Book of</i>	
<i>Practical Cats</i> , 1939)	193
Kissojen nimeämisestä (<i>The Naming of Cats</i>)	197
Vanha tattikissa (<i>The Old Gumbie Cat</i>)	198
Grr-Roopen totuuden hetki (<i>Growltiger's Last Stand</i>)	200
Rantunplanttu (<i>The Rum Tum Tugger</i>)	202
Hellikkien laulu (<i>The Song of the Jellicles</i>)	204
Kiusakelmi ja Petkupörrö (<i>Mungojerrie and Rumpelteazer</i>)	206
Vanha Deuteronomi (<i>Old Deuteronomy</i>)	208
Siitä hirweästä taistelusta Hauwojen ja Hurttien välillä	
(<i>Of the Awefull Battle of the Pekes and the Pollicles</i>)	210
Mister Mefistofelix (<i>Mr. Mistoffelees</i>)	212
MacKaikkonen, mysteerikissa (<i>Macavity: The Mystery Cat</i>)	214
Robi, teatterikissa (<i>Gus: The Theatre Cat</i>)	216
Casimirri Kollington, keskustakissa (<i>Bustopher Jones:</i>	
<i>The Cat about Town</i>)	218
Kulkukinttu, rautatieläiskissa (<i>Skimbleshanks: The Railway Cat</i>)	220
Kuinka kissa kohdataan (<i>The Ad-dressing of Cats</i>)	222
Morokolli esittelee itsensä (<i>Cat Morgan Introduces Himself</i> , 1951)	225
NELJÄ KVARTETTOA (<i>Four Quartets</i> , 1943 USA, 1944 Englanti)	227
Burnt Norton (1936)	229
East Coker (1940)	238
Dry Salvages (<i>The Dry Salvages</i> , 1941)	247
Little Gidding (1942)	257
KAKSI TILAPÄÄRUNOA	267
Vaimolleni (<i>To My Wife</i> ; Omistus <i>The Elder Statesman</i> -näytelmään,	
1959)	269
Omistus vaimolleni (<i>A Dedication to My Wife</i> , 1963)	270
LIITTEET	271
1. Viitteet runoihin	273
2. <i>Aution maan</i> laajennettu viiteosasto	294
3. Taustaa keskeneräiselle <i>Sweeneyn kamppailulle</i>	312
JUHA SILVO: T. S. ELIOT – RUNOILIJA KIIRASTULESTA	317

Suomentajan esipuhe

THOMAS STEARNS ELIOTIN (1888–1965) tunnetuin runo *The Waste Land* täyttää lokakuussa 2022 sata vuotta. Se on luultavasti myös viime vuosisadan tunnetuin runo. Ja miksi se on saavuttanut tällaisen aseman? Se aloitti jotakin ja oli ensimmäinen laatuaan. Se oli silloin kuohtuva monin tavoin, muodoltaan, sisällöltään, aihevalinnoiltaan. Se ei selitellyt itseään, ja vaikka Eliot lisäsi myöhemmin kirjajulkaisuissa loppuun viiteosaston, hänen selityksensä eivät tee fragmentaarista runosta varsinaisesti ymmärrettävämpää. Ne saivat kyllä aikaan sen, että kirjallisuuskriitikot alkoivat nähdä runon taustalla yhtenäisyyttä luovia teemoja, esimerkiksi yhteiskuntakritiikkiä, ja pitää runoa kokonaisuutena kuin mitä se antoi ymmärtää. Eliot itse kielsi tuollaiset oletetut pyrkimyksensä ja kuvasi runon olleen lähinnä ”rytmistä marmatusta” ja ilmausta hänen omasta tuolloisesta elämäntilanteestaan.

Eliotin runous aukeaa edelleen uusissa konteksteissa ja antaa mahdollisuuksia ja materiaalia uusille lukutavoille.¹ Keväällä 2022 Lontoossa järjestettiin suuri *Waste Land* -festivaali, missä luotiin tuon runon inspiroimana laaja erilaisten kulttuuristen tekstien yhteyksien verkosto poikkitaiteellisina tapahtumina. Vuonna 1948 syntymäpäiväkirjoituksessaan 60 vuotta täyttävälle Eliotille runoilija ja kirjallisuudentutkija Kathleen Raine kuvasi, miten Eliotin runosäkeisiin sisältyvät vihjeet olivat johtaneet hänen ääntään kuuntelevaa sukupolvea ottamaan selvää milloin mistäkin älyllisesti stimuloivasta sivistyksen palasesta: mitä Krishna tarkoitti tai Ristin Johannes, tai mihin liittyy Mallarmé-viittaukseen sisältyvä nostalgia. *Waste Landin* vaikutus on

1 Megan Quigley toimitti *Modernism/modernity* -lehden nettifoorumissa kaksi kiinnostavaa #metoo-artikkelisarjaa (ks. kirjallisuusluettelo kirjan lopussa).

totta siis edelleen. Ja Suomessakin se synnyttää yhä uusia suomennoksia, mistä voi päätellä ainakin sen, että se on säilyttänyt haasteellisuutensa kääntäjille.

T. S. Eliotin tekstien julkaisutilanne on muuttunut paljon siitä kun aloitin hänen runojensa suomentamisen. Aikaisemmin perikunta piti tiukkaa kontrollia julkaisuoikeuksista, mutta runojen osalta vuosi 2015 oli täydellinen käänne. Silloin ilmestyi Christopher Ricksin ja Jim McCuen toimittama Eliotin runouden kaksiosainen kommentoitu kriittinen laitos, ja siinä julkaistiin paitsi kaikki hänen aiemmin ilmestynyt myös julkaisemattomaksi tarkoitettu runoutensa. Tämä suomenos käyttää lähtötekstinään tuota laitosta.² Suomenoskokoelma sisältää Eliotin elinaikana hänen omissa kokoelmissaan julkaistut runot. Kirjan lopussa olevassa esseessä on lisäksi muutamia valaisevia esimerkkejä kokoelmien ulkopuolelta.

Eliotin runosuoni kuivui usein. Jo heti *Prufrockin* julkaisemisen jälkeen vuonna 1917 hän ajatteli, että tämä saattoi olla tässä. Hän koetti eräänä keinona kuivuuskaudesta pääsemiseksi kirjoittaa runoja ranskaksi, koska hän oli jo varhain vaikuttunut ranskalaisten symbolistien, erityisesti Jules Laforguen runoudesta ja osasi ranskaa hyvin. Niinpä hänen vuonna 1920 julkaistuun runokokoelmaansa päätyi neljä ranskankielistä runoa, jotka ovat mukana tässäkin kokoelmassa. Sisällysluettelossa on runojen nimet myös kulloisellakin alkukielellä, jotta kiinnostuneet voivat etsiä alkuperäiset tekstit.

Eliotin julkaistun runouden sivumäärä on kuuluisan runoilijan kokonaistuotannoksi yllättävän pieni. Siihen voi arvella yhdeksi syyksi sen, että hän ei halunnut tyylillisesti toistaa itseään, vaan siirtyi aina uusille ilmaisun alueille. Niinpä 1943–44 julkaistun *Neljä kvartettoa* -runoelman jälkeen hän siirtyi täysin draamateksteihin. *Kvartettojen* jälkeen ilmestyneitä runoja on vain muutama.

T. S. Eliotin runoilijanmaine lepää itse asiassa muutamien ikonisten pitempien runojen varassa: *J. Alfred Prufrockin laulu rakkaudesta*, *Naisen muotokuva*, *Gerontion*, *Autio maa*, *Ontot miehet*, *Tuhkakeski-
viikko* ja *Neljä kvartettoa*. Kaikista näistä on yksi tai useampi vanha suomennos jo olemassa. Kissarunokirja *Old Possum's Book of Practical Cats*

2 *The Poems of T. S. Eliot 1–11*. Ed. by Christopher Ricks & Jim McCue. Faber & Faber, 2015.

olisi saattanut jäädä vain kiinnostavaksi sivupoluksi ilman Andrew Lloyd Webberin *Cats*-musikaalia, mutta kissojen Eliot saattaa nyt olla suurelle yleisölle Suomessa se tunnetuin. Englanninkielisessä maailmassa *The Waste Land* on kuitenkin se runo, jonka lähes jokainen säe on sitaattia. Suomessa sen alkulause ”huhtikuu on kuukau-
sista julmin” (suom. Lauri Viljanen) on saavuttanut ehkä ainoana sellaisen aseman, joten se sopi säilyttää tässäkin kokoelmassa edelleen. Samoin vanha nimi *Autio maa* välittää parhaiten sen kuivumisen ja pilalle menemisen elementin, joka tuossa runossa on keskeistä.

Meiltä on Suomessa puuttunut Eliotin runouden kokonaisesitys, mutta mitä enemmän olemme saaneet tietää Eliotista henkilönä, sitä hankalampi on väistää kysymystä, miksi kannattaa enää nostaa valokeilaan tuo neuroottinen, suvaitsematon, antisemitistinen, elitistinen, naisvihamielinen, ylimielinen mies – tosin myös hauska, älykäs ja viisas-
kin runoilija. Miksi siis julkaista Eliotia, tällaista Eliotia, aivan pohjattomasti tutkittua Eliotia?

Kun tutustuin häneen *East Coker* -runonsa kautta parikymmentä vuotta sitten, tunnistin siinä hänen neuroottisen kärsimyksensä, tunnistin askeettisen vetäytymisen, velvollisuudentuntoisen syyllisyyden ja sen, että yritys olla hyvä ja kunnollinen epäonnistuu oman minuuden tottumusten kitkan tähden. Ja että silti voi olla olemassa eräänlainen meta-toivo, että tekijät joiden varaan olemme syntyneet ja joiden varassa tosiasiassellisesti olemme eläneet kantavat meitä edelleenkin. ”Sanoin sieluleni: asetu, odota ilman toivoa, / sillä toivo olisi väärän asian toivomista; odota ilman rakkautta, / sillä rakkaus olisi väärän asian rakastamista; vielä on usko, / mutta usko ja rakkaus ja toivo ovat kaikki odotuksessa.” (*East Coker* III.) Prufrockin neuroottinen itsetarkkailu ja päättämättömyys olivat tunnistettavia nekin. Ja uskon, että Eliotin kamppailu voi puhutella yhä muitakin minuutensa kitkan kanssa kamppailevia.

Eliotin kolhittu maine on saanut jälleen uusia kolhuja hänen runoutensa muusaksi osoittautuneen Emily Halen (1891–1969) kanssa käydy-
dyn laajan kirjeenvaihdon tultua julki tammikuussa 2020 (käsittelen sitä kirjan lopussa olevassa esseessä). Silti hänen runoutensa pysyy elä-

vänä ja olennaisena osana englanninkielistä kirjallisuutta. Kuuluisassa *Oxford English Dictionary*ssa on useita sanoja, joiden ainoa tai ensimmäinen käyttöviittaus on Eliotilta. Hän kuuluu niihin klassikoihin, joiden tekstejä myös käännetään yhä uudestaan.

Eliotia alettiin julkaista suomeksi hänen saatuaan Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 1948. Otava käännätti nopeasti valikoiman Eliotin keskeisimmistä runoista toukokuussa 1949 nimellä *Autio maa – Neljä kvartetia ja muita runoja*. Suomentajina olivat Leo Tiainen, Yrjö Kaijärvi, Kai Laitinen, Juha Mannerkorpi, Lauri Viljanen, Kai Mäkinen ja Sinikka Kallio-Visapää. Otava otti kirjasta uudet painokset vuosina 1972 ja 1988.

Antologiaansa *Tuhat laulujen vuotta* (WSOY 1957/1974) Aale Tynni suomensi *Naisen muotokuvan, Ontot miehet, Laulun Simeonille ja Animulan*. Ville Revon teoksessa *Tähtien väri – valikoima amerikkalaista runoutta* (WSOY 1992) on hänen suomennoksensa *Autiosta maasta, J. Alfred Prufrockin rakkauslaulusta ja Little Giddingistä*. Yksittäisiä runoja ovat suomentaneet mm. Tuomas Anhava, Pentti Saari ja Pekka Sauri. Viimeisimpiä Eliot-suomennoksia ovat Jaakko Yli-Juonikkaan *Kissojen kielen kompasanakirja* ja Markus Jääskeläisen *Joutomaa*.

Itse julkaisin *Neljä kvartettoa* -suomennokseni vuonna 2007 WSOY:n ja NVL:n Maailman runo -kirjasarjassa. Nyt julkaistavassa *Kootuissa* olen tehnyt siihen joitakin pieniä muutoksia, mikä tietysti 15 vuoden jälkeen on luonnollista kehitystä. Silloiseen julkaisuun tein myös laajahkon tausta-artikkelin, joka valottaa Eliotin elämää ja ajattelua hänelle tyypillisen filosofisen ja uskonnollisen mystiikan näkökulmasta (Silvo 2007).

Minulle Eliot on aika traaginen hahmo. Hänen aikalaisilleen se ei ollut aivan niin ilmiselvää kuin nyt, kun viimeinen pitkään salattu tekstikätkö on avattu. Eliotin kustantaja Faber & Faber julkaisee kaikesta hänen kirjoittamastaan nyt laajoja kommentoituja kriittisiä laitoksia: runoista kaksi paksua osaa, kirjallisuuskritiikeistä ja faktaproosasta kahdeksan, kirjeistä jo yhdeksän ja lisää on tulossa. Tämä omassa ajas-

samme yhä tukevammin elossa oleva teksti-Eliot on myös traaginen, koska hän ei voi puolustautua tekstiensä analysointia ja tulkintaa vastaan eikä vetää enää omaa rajaansa henkilökohtaisen ja tekstuaalisen minänsä välille. Tutkijat ovat kuitenkin paljastaneet, miten läheisesti nuo kaksi puolta ovat olleet kytköksissä toisiinsa. Ehkä nyt voimme hellittää niistä Eliotin itse luomista kriteereistä, joilla hän halusi myös omaa runouttaan arvioitavan.

Eliotilla oli valtava itsekontrollin tarve ja sen taustalla vaikutti henkinen pyrkimys kohti eettisesti korkeampia päämääriä. Hän koki rakkauden, mutta samalla kielsi sen itseltään. Eliot-elämäkerran *An Imperfect Life* (1998) kirjoittanut Lyndall Gordon tiivistä psykologisen arvionsa esipuheessaan: ”Inho lihallisuutta kohtaan kamppailussa tukahdutetun halun kanssa.” Siinä on todella älykkääksi kuvatun Eliotin emotionaalinen solmu, ja sen aiheuttamalta kivulta suojautuminen sai aikaan erilaisia selviytymisstrategioita, joiden ilmenemistä emotionaalisesti viisas ja myötelävä tutkija voi lähilukea hänen teksteistään. Näin tekee Gordon kuten myös Frances Dickey, Hallelle kirjoitettujen kirjeiden kokoelmaan ensimmäisten joukossa tutustumaan pääsyt Eliot-tutkija.

Eliotin runouden ydin tuodaan nyt suomeksi kokonaiskontekstissaan ja suurmieskoristeistaan riisuttuna. En halua käsitellä Eliotia silkkihansikkain, ja minua turhauttaa, että siitä huolimatta tunnen pakkoa taustoittaa runoja erilaisella tutkimusmateriaalilla ja viitteiden avaamisella – juuri sillä mihin esseeni motossa (s. 304) siteeraamani Randall Jarrell suhtautui jo vuonna 1963 päivitellen ”vedenpaisumuksena”. Lukija voi sen kaiken myös rauhassa ohittaa. Eliotin runoudessa ilmenevä ääretön lukeneisuus ja hänen elämänsä kaikinpuolinen ”kirjallisuudellisuus” tuntuu silti edellyttävän jotain sellaista, jotta runo voisi avautua.

Kaikesta Eliotiin liitetystä yksityiskohtaisuudesta ja arvostavasta pedanttisuudesta huolimatta täytyy muistuttaa, että hän toimitti omia tekstejään huolimattomasti. Esimerkiksi vuonna 1920 Englannissa julkaistun runokokoelman kansilehdellä luki arvoituksellinen otsikko *Ara Vos Prec*, joka vasta vähän myöhemmin tuli korjatuksi oikein: *Ara Vos Prec* on runoilija Arnaut Danielin provensaalinkielinen lause ’nyt teiltä pyydän’ Danten *Kiirastulen* xxvi laulusta. *Gerontioniin* puolestaan jäi

olemaan sana *juvessence* kieliopillisesti oikean *juvenessence* ('nuoruus/nuortuminen') sijaan. Ja kuinka ollakaan, *Oxford English Dictionary* otti toiseen painokseensa tuon väärän sanan valikoimaansa merkinällä "harvinainen" ja esimerkkinään T. S. Eliot!

Eliotin englantia on rytmisesti kaunista ja hän leikkii mielellään myös sanojen toisiaan lähellä olevilla muodoilla. Näitä ominaisuuksia ei useinkaan voi siirtää suomeen. Myöskään hänen äänteellistä soinnutteluun ei ole helppo luoda uudelleen suomen kielellä. Eliot on tunnettu myös runsaista viittauksistaan toisiin teksteihin – Raamattuun, Danteen, Shakespearaan jne –, ja intertekstuaalista taustaa välittäessä käännöksessä joutuu tasapainoilemaan olemassa olevien suomennosten ja alkutekstin eri vivahteiden välillä. Hän käyttää sanoja usein ärsyttävän oppineesti: vaikeita tai vanhoja sanoja tai vanhoja merkityksiä. Modernistisen suorasanaisena pidetyn Eliotin runoissa on myös yllättävän paljon riimillisyyttä, ja kääntäjä tietää, että varsinkin niiden kohdalla hänen oma tuotoksensa on lähtötekstiin nähden aina kompromissi, joka hukkaa alkutekstin elementtejä. Tässä kokoelmassa olen suomentanut riimirunot riimillisinä. Pyrkimys kaikessa kääntämisessä on tietenkin, että kompromissit yltäisivät mahdollisimman lähelle sitä mitä tiedämme ja tunnemme ja tulkitsemme runoilijan omiksi pyrki-
myksiksi.

Kokoelman lopussa on siis "vedenpaisumusosastoni": viitteet runoihin *Autiota maata* ja *Sweeneyn kamppailua* lukuunottamatta (liite 1) ja *Aution maan* laajennettu viiteosasto, josta löytyvät mm. Eliotin omissa viitteissään kääntämättä jättämien tekstien suomennokset (liite 2). *Sweeneyn kamppailu* on kesken jääneenä näytelmätekstinä sen verran outo ilmestys runokokoelmassa, että valotan sen taustaa erillisessä artikkelissa (liite 3). Lopusta löytyy esseeni "T. S. Eliot – runoilija Kiirastulesta", missä kerron mm. Eliotin Emily Hallelle kirjoittamien yli tuhannen kirjeen kokoelmasta. Essee sisältää myös muuta taustaa Eliotista runoilijana ja sen yhteydessä suomennokset neljästä kokoelmien ulkopuolisesta runosta.

Eliotin hyvin intiimien kirjeiden tultua vihdoin julki 55 vuotta hänen kuolemansa jälkeen, hän näyttäytyy nyt inhimillisempänä, aidompana ja täyteläisemmin ristiriitaisena. Kokoelman paljastukset eivät ole toki pelkkiä kolhuja, mutta kokonaiskuva muodostuu traagiseksi. Hiukan

yli 30-vuotiaana hän kirjoitti: ”Mitä täydellisempi taiteilija, sitä täydellisemmin hänessä eriytyvät ihminen joka kärsii ja mieli joka luo; sitä täydellisemmin mieli sulattaa ja muuttaa intohimot jotka ovat sen raaka-ainetta.”³ Tuota maksiimia meidän ei enää ole tarpeen soveltaa häneen itseensä.

Omistan suomennokseni Alicelle, jota ilman tästä olisi tullut puutteellisempi teos.

Vantaalla 26. kesäkuuta 2022

Juha Silvo

3 Eliotin esseestä ”Perinne ja yksilöllinen lahjakkuus” (*Tradition and individual talent*, 1919). Suom. Minna Castrén teoksessa *Oi runous – romantiikan ja modernismin runouskäsitteitä*. Toim. Tuula Hökkä. SKS, 2000, s. 282.

Henkilöhistoriallinen aikajana

- 1888 Thomas Stearns Eliot syntyy 26.9 Yhdysvalloissa St. Louisissa, Missourissa Henry Ware Eliotin ja Charlotte Champe os. Stearnsin seitsemäntenä lapsena.
- 1897 Hänen ensimmäinen runonsa käsittelee surua siitä, että maanantaisin on mentävä kouluun.
- 1899 Kirjoittaa runoja omaan *The Fireside* -viikkolehteensä.
- 1905 Hänen runojaan ja tarinoitaan julkaistaan hänen koulunsa Smith Academyn lehdessä. Kirjoittaa ja esittää koulunsa päättävien runon. Siirtyä Milton Academyyn Bostoniin.
- 1906 Aloittaa Harvardin yliopistossa.
- 1907 Runoja julkaistaan yliopiston opiskelijoiden *Harvard Advocatessa*, jota hän myös toimittaa.
- 1908 Perehtyy runoudelleen käänteentekeväksi kokemaansa Arthur Symonsin kirjaan *The Symbolist Movement in Literature*.
- 1909 *Bachelor of Arts* -tutkinto kolmessa vuodessa normaalin neljän sijasta.
- 1910 Kirjoittaa ja esittää valmistuvien runon *For the hour that is left us Fair Harvard, with thee*. Opiskelee filosofiaa ja kirjallisuutta Sorbonnessa, Pariisissa, ja käy mm. Henri Bergsonin luennoilla. Ystävystyy Jean Verdenaliin.
- 1911 Vierailee Lontoossa, Münchenissä ja Pohjois-Italiassa ennen paluutaan takaisin Harvardiin filosofian jatko-opintoihin.
- 1912 Assistenttina filosofian laitoksella. Tapaa Emily Halen.
- 1913 Perehtyy brittiläisen filosofin F. H. Bradley'n teokseen *Appearance and Reality* ja alkaa tehdä hänestä väitöskirjaa.

- 1914 Tapaa Bertrand Russellin Yhdysvalloissa. Saa stipendin vuoden opiskeluun Oxfordissa, Englannissa. Käy kesäkurssilla Saksassa Marburgissa. Palaa sodan sytyttyä Englantiin ja opiskelee Oxfordin Merton Collegessa. Tapaa syksyllä Ezra Poundin.
- 1915 *J. Alfred Prufrockin laulu rakkaudesta* julkaistaan *Poetryssa* (Chicago). Menee 26.6. naimisiin Vivienne Haigh-Woodin kanssa. *Preludit* ja *Tuulisen yön rapsodia* julkaistaan Wyndham Lewisin *Blast*-lehdessä Englannissa. *Naisen muotokuva* julkaistaan Yhdysvalloissa *Others*-lehdessä (*A Magazine of the New Verse*). Opettajana Englannissa High Wycombe Grammar Schoolissa syksyn.
- 1916 Opettajana neljä lukukautta Highgate Junior Schoolissa. Luennoi aikuisopistossa ranskalaisesta, viktoriaanisesta, elisabetinaikaisesta ja modernista kirjallisuudesta.
- 1917 Toimitussihteerinä lontoolaisessa *The Egoistissa* (*An Individualist Review*). Aloittaa työt Lloydsin pankissa ulkomaanosastolla ja on siellä kahdeksan vuotta. *Prufrock ja muita huomioita* julkaistaan kirjana Lontoossa.
- 1918 Julkaisee New Yorkissa anonymisti teoksen *Ezra Pound: His Metric and Poetry*.
- 1919 Eliotin isä Henry kuolee 7.1. Seitsemän runon kokoelma *Poems* ilmestyy Woolfien Hogarth Pressiltä. Julkaisee arvosteluja ensimmäisen kerran *Times Literary Supplementissa*.
- 1920 *Ara Vos Prec* (Ovid Press, Lontoo). *Poems* (Knopf, New York). *Sacred Wood* -esseekokoelma.
- 1921 Virkavapaalla Lloydsin pankista hermoromahduksen takia. Lokamarraskuussa kirjoittaa Margatessa *Autiota maata*; loppuvuodesta saa käsikirjoituksen valmiiksi Lausannessa Sveitsissä, missä on saamassa terapeuttista hoitoa tri Roger Vittozilta.
- 1922 Työstää Poundin kanssa *Aution maan* käsikirjoitusta, alkuvuodesta Pariisissa ja sitten kirjeitse. *Autio maa* julkaistaan lokakuussa Eliotin perustaman *The Criterion*-lehden (jota hän toimittaa vuoteen 1939 saakka) ensimmäisessä numerossa. *Autio maa* julkaistaan Yhdysvalloissa *Dial*-lehdessä ja Eliot saa *Dialin* 2000 dollarin kirjallisuuspalkinnon. Boni & Liveright (New York) julkaisee *Aution maan* kirjana joulukuussa.

- 1923 Hogarth Press julkaisee *Autlon maan* kirjana syyskuussa.
- 1925 Aloittaa työt Faber & Gwyerilla (myöh. Faber & Faber). Faber julkaisee marraskuussa kokoelman *Poems 1909–1925*, joka sisältää *Ontot miehet*.
- 1926 *Esinäytöksen katkelma* (Sweeneyn kamppailu) julkaistaan *Criterionissa*.
- 1927 Ottaa kasteen, konfirmoidaan ja otetaan anglikaanikirkon jäseneksi. Saa Englannin kansalaisuuden. *Tietäjien matka* ilmestyy Faberin Ariel-runojen sarjassa. *Koitoksen katkelma* julkaistaan *Criterionissa* otsikolla *Wanna go home, baby?*
- 1928 Esseekokoelmansa *For Lancelot Andrewes* esipuheessa ilmoittaa olevansa ”kirjallisuudessa klassisisti, poliittisesti rojalisti ja uskonnollisesti anglo-katolinen”. *Laulu Simeonille*.
- 1929 Eliotin äiti kuolee 10.9. Dante-essee julkaistaan. *Animula* Ariel-sarjassa.
- 1930 Aktiivinen kirjeenvaihto Emily Halen kanssa käynnistyy (ja kestää aina Eliotin toisen avioliiton solmimiseen saakka 1957). *Tuhkakeskiviikko* julkaistaan Lontoossa ja New Yorkissa. Eliotin englanninnos Saint-John Persen runosta *Anabasis* ilmestyy. *Marina* Ariel-sarjassa.
- 1931 *Voitonmarssi* (kesken jääneen *Coriolanuksen* ensimmäinen osa) Ariel-sarjassa.
- 1932 *Selected Essays 1917–1932* ja *Sweeneyn kamppailu* julkaistaan. *Valtiomiehen vaikeudet* (*Coriolanuksen* jälkimmäinen osa).
- 1932–1933 Luennoi Yhdysvalloissa; mm. Charles Eliot Norton -luennot Harvardissa (*The Use of Poetry and Use of Criticism*, 1933) ja Page – Barbour -luennot Virginian yliopistossa (*After Strange Gods*, 1934). Varhaisimmat äänitteet. *Sormiharjoituksia* 1–5. *Sweeneyn kamppailun* katkelmien ensiesitys Vassarissa Yhdysvalloissa. Palattuaan ottaa asumuseron vaimostaan Vivienestä. Asuu ensin pastoriystävänsä pappilassa Lontoossa ja sitten ystävien nurkissa aina toisen maailmansodan päättymiseen saakka.
- 1934 *Kallio-kuvaelman* (*The Rock: A Pageant play*) teksti Lontoon hiippakunnan *Forty-Five Churches Fundille* tilaustyönä; esitetään Sadler’s Wells -teatterissa.

- 1935 *Murha katedraalissa* esitetään Canterburyn katedraalissa. *Maisemia 1–5. Vanhan miehen säkeet.*
- 1936 *Collected Poems 1909–1935*; sisältää *Burnt Nortonin*. *Coriolanus* 1 ja 2 julkaistaan ensi kertaa yhdessä.
- 1938 Vivienne Eliot pannaan mielisairaalaan.
- 1939 *The Family Reunion* esitetään Westminster-teatterissa. *Old Possum's Book of Practical Cats* ilmestyy.
- 1940 *East Coker* ilmestyy maaliskuussa (ja uudestaan toukokuussa ja kesäkuussa) *New English Weeklyssä*.
- 1941 *Dry Salvages* ilmestyy helmikuussa *New English Weeklyssä*.
- 1942 *Little Gidding* ilmestyy lokakuussa *New English Weeklyssä*.
- 1943 *Neljä kvartettoa* ilmestyy kirjana New Yorkissa.
- 1944 *Neljä kvartettoa* ilmestyy kirjana Englannissa.
- 1946 Muuttaa yhteiseen asuntoon ystävänsä, kirjallisuudentutkija John Haywardin kanssa.
- 1947 Vivienne Eliot kuolee tammikuussa. Eliot lentää Yhdysvaltoihin; hänen veljensä Henry kuolee toukokuussa.
- 1948 *Selected Poems* (Penguin). Kirjallisuuden Nobel-palkinto. *Order of Merit* -kunniamerkki.
- 1949 *Cocktailkutsut* esitetään Edinburghin festivaaleilla.
- 1953 *Yksityissihteeri* esitetään Edinburghin festivaaleilla.
- 1954 *Joulupuiden kasvattamisesta* julkaistaan Faberin Ariel-runojen uudessa sarjassa.
- 1957 Vihitään avioliittoon 10.1. Esmé Valerie Fletcherin kanssa.
- 1958 *The Elder Statesman* esitetään Edinburghin festivaaleilla.
- 1963 *Collected Poems 1909–1962*.
- 1964 Eliotin väitöskirjatyö *Knowledge and Experience in the Philosophy of F. H. Bradley* julkaistaan.
- 1965 Kuolee 4.1. kotonaan Kensington Court Gardensissa. Hänen tuhkansa sijoitetaan kirkkoon East Cokerissa, Somersetissa, mistä hänen esi-isänsä Andrew Elyot lähti Amerikkaan 1600-luvulla.

PRUFROCK JA MUITA HUOMIOITA

1917

Omistus

Jean Verdenal, 1889–1915

mort aux Dardanelles

*Or puoi la quantitate
comprender dell'amor ch' a te mi scalda,
quando dismento nostra vanitate,
trattando l'ombre come cosa salda.*

J. ALFRED PRUFROCKIN LAULU RAKKAUDESTA

*S'io credessi che mia risposta fosse
a persona che mai tornasse al mondo,
questa fiamma staria senza più scosse.
Ma per ciò che giammai di questo fondo
non tornò vivo alcun, s'i'odo il vero,
senza tema d'infamia ti rispondo.*

Sinä ja minä, nyt lähdetään,
kun ilta on taivasta vasten levällään
kuin eetterihuumattu potilas pöydällä;
lähdetään, kolutaan ne tietyt tyhjentyvät korttelit,
nuo jupinoiden pakopaikat,
öisen levottomuuden yhden yön halvat hotellit
ja osteripubit sahanpuruineen:
kadut kuin uuvuttavat todistelut,
kavalasti tarkoitettut
viemään musertavan kysymyksen eteen...

Voi, älä kysy minkä! Lähdetään
se visiitti nyt vain tekemään.

Sisällä naiset kulkevat
ja Michelangelosta puhuvat.

Ikkunaruutuun selkäänsä hierova keltainen sumu,
ikkunaruutua kuonollaan hierova keltainen savu
kielellään lipoi illan nurkat,
viipyili viemäriammikoiden yllä,
antoi sataa selkäänsä piipuista noen,
nopealla hypyllä terassin saavutti,
ja koska lokakuun yö oli pehmeä,
kiertyi talon ympäri sykkyrälle ja nukahti.

Onhan toki vielä aikaa
keltaisen savun lipua kadulla,
hieroa selkäänsä ikkunaan;
on vielä aikaa, on aikaa
ottaa ilme jolla kohdattavat ilmeet kohdata,
on aikaa luoda ja murhata,
ja aikaa kaikkiin käten töihin ja päiviin
jotka kysymyksen nostavat ja lautasellesi laskevat;
aikaa sinulle ja aikaa minulle
ja aikaa epäröintiin vielä sadannen kerran
ja sataan haaveeseen uudelleenharkinnan verran
ennen kuin on pantu tarjolle paahtoleipä ja tee.

Sisällä naiset kulkevat
ja Michelangelosta puhuvat.

Onhan toki vielä aikaa
ihmetellä ”uskallanko minä?” ja ”minäkö uskallan?”
aikaa kääntyä portaissa ja alas palata
päälaella kaljun alkua –
(he sanovat: ”Kylläpä ovat hiuksensa harvenneet!”)
minun shakettini, kaulukseni joka nousee leukaan,
solmioni, hillitty ja kallis, vain neula tehosteenaan –
(he sanovat: ”Ovatpa kätensä ja säärensä kavenneet!”)
uskallanko
järkyttää kaikkeutta?
Hetkinen on aikaa
harkita ja päättää, ja hetkinen sen toiseksi kääntää.

Sillä olen jo tuntenut ne kaikki, kaikki tuntenut:
tuntenut illat, aamut, iltapäivät,
teelusikalla olen itselleni elämää mitannut;
tunnen laskevat kuoleentuvat äänet,
takahuoneen musiikin alle jääneet.

Miten siis julkeaisin?

Ja olen tuntenut jo katseet, kaikki tuntenut –
katseet ja latteat lauseet jotka valavat muottiin,
ja kun olen muotissa, neulan alla levällään,
kun lävistettynä sätkin seinällä,
niin miten voisinkaan alkaa sylkeä
pois tapojeni jälkeensä jättämiä tumppeja?
Ja miten julkeaisin?

Ja olen tuntenut jo käsivarret, kaikki tuntenut –
käsivarret koruissaan, valkoiset ja paljaat
(mutta lampun valossa näkyy untuvaista karvaa!)
Iltapuvun tuoksunko takia
poikkean näin aiheesta?
Käsivarret pöydällä tai huiviin kiedotut.
Ja sittenkö julkeaisin?
Ja mistä aloittaisin?

.

Sanonko, että olen kulkenut kapeita katuja hämärissä
ja katsellut miten savut nousevat avoimilla ikkunoilla
paitaahasillaan polttelevien yksinäisten miesten piipuista? ...

Olisinpa ollut ryhmyinen saksipari
joka vilahtaa poikki merenpohjan hiljaisen permannon.

.

Ja iltapäivä, ilta, uinuu niin rauhassa!
hyväilyssä pitkien sormien,
unessa... uupuneena... tai sairasta näytellen,
oikoisenaan lattialla, tässä meidän vieressämme.
Olisiko minulla, jälkeen jäädykkeiden, kakkujen ja teen,
voimaa pakottaa hetki kriisipisteeseen?
Mutta vaikka olen itkenyt ja paastonnut, itkenyt ja rukoillut,
vaikka olen nähnyt pääni (hiukan kaljuuntuneen) vadilla,

en ole profeetta – enkä anna tälle paljon painoa:
olen nähnyt suuruuteni hetken pilkahtavan
ja olen nähnyt ikuisen Lakeijan tarjoavan takkiani ja tirskahtavan,
ja suoraan sanoen minä pelkäsin.

Ja olisiko kannattanut, kuitenkin,
jälkeen kupillisten, marmeladin, teen,
ympärillä posliinit ja pientä puhetta meistä,
olisiko ollut parempi sittenkin
katkaista aihe lyhyeen, kuitata hymyllä,
rutistaa kaikkeus palloksi
ja vyöryttää kohti jotain musertavaa kysymystä,
sanoa: ”Olen kuolleista palannut Lasarus,
palannut kertomaan teille kaiken, kaiken tulen kertomaan” –
jos toinen kohentaen päänsä alla pielustaan
sanoisi: ”Sitä en tarkoittanut ollenkaan,
en sitä, en ollenkaan.”

Ja olisiko kannattanut, kuitenkin,
olisiko ollut parempi sittenkin
jälkeen auringonlaskujen ja etupihojen ja kasteltujen katujen,
jälkeen romaanien, teekupillisten, takana laahaavien hameiden –
ja tämän, ja niin monen muun asian? –
mahdotonta saada sanoiksi mitä oikein tarkoitan!
Mutta niin kuin taikalyhty olisi heittänyt hermot kuvioina
kankaalle:
olisiko ollut parempi,
jos toinen kohentaen pielusta tai heittäen huivin harteiltaan
kääntyisi kohti ikkunaa ja sanoisi:
”Ei sitä, ei ollenkaan,
sitä en tarkoittanut ollenkaan.”

.

Ei! En ole prinssi Hamlet, eikä pitänytkään olla;
olen hoviherra, sellainen jota käytetään
järjestämään kohtauksia tai kulkueissa näytetään,
prinssin neuvonantaja, työkalu, varmasti kätevä,
mukautuva, ilahtunut avuksi ollessaan,
ovela, tarkka säntillisin elkein,
yleväpuheinen, mutta hiukan ikävä,
toisinaan tosin naurettava melkein –
melkein Narri, toisinaan.

Minä vanhenen...vanhenen niin...
Aion ottaa käänteet housunlahkeisiin.

Kampaisinko tukkani taakse? Uskallanko syödä persikan?
Aion pitää valkoisia puuvillahousuja ja kulkea rannalla.
Olen kuullut merenneitojen toinen toiselleen laulavan.

Tuskinpa ne minulle laulavat.

Olen nähnyt niiden ratsastavan ulapalle aalloilla,
kampaavan aaltojen valkoiset hiukset taakse tuulessa,
kun tuuli tekee vedestä mustaa ja valkoista.

Meren makuukamareissa me olemme viipyneet
punaisin ja ruskein levin seppelöidy merenneidot kanssamme,
kunnes ihmisäänet herättävät meidät, ja me hukumme.

1900-luvun merkittävimmän runoilijan elinaikanaan julkaisema tuotanto ensi kertaa kokonaan suomeksi.

*J. Alfred Prufrockin laulu rakkaudesta, Autio maa,
Neljä kvartettoa* – T. S. Eliotin runoudella
on ikoninen asema. Se puhuttelee lukijaa maailmassa,
jossa ihmisen osa on kamppailla syvien ristiriitojen
ja vaikeiden tunteiden kanssa. Tuntojaan Eliot ilmaisi kielellä,
joka on salaperäisyydessään erehtymättömän
osuvaa ja unohtumatonta. Rempseän puolensa kirjailija
paljasti erityisesti kissarunoissaan.

T. S. Eliotin *Koottujen runojen* käännöksestä ja
vuonna 2020 avautuneisiin arkistolähteisiin perustuvasta
taustoituksesta vastaa *Neljän kvartetton* suomennoksen
v. 2007 julkaissut Juha Silvo.

www.wsoy.fi

9 789510 488102

84.2

ISBN 978-951-0-48810-2